

Marciniak, Jerzy

Działalność zbrojna A. L. i G. L. na Mazowszu Płockim

Notatki Płockie 7/1 23, 14-18

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JERZY MARCINIAK

DZIAŁALNOŚĆ ZBROJNA A. L. i G. L. na MAZOWSZU PŁOCKIM*)

W lecie 1942 r. w Okręgu Płockim PPR zakończono przygotowania do reorganizacji Gwardii Ludowej na Mazowszu. Na odbytym we wrześniu 1942 r. posiedzeniu Komitetu Okr. PPR mianowano działacza robotniczego w pow. Sierpc — Czesława Małkowskiego — dowódcą Okręgu Płockiego GL. Szefem Sztabu Okręgu mianowano Jakuba Lewandowskiego z Płocka, a oficerem informacji Jana Wilczyńskiego.

W październiku tegoż roku ten skład osobowy został zatwierdzony przez dowódcę Obwodu GL Mieczysława Moczara, któremu Okręg podlegał. Ludzie, którzy weszli do Dowództwa Okręgu znali się od szeregu lat, a w przypadku Wilczyńskiego i Władysława Mazura znajomość ta trwała od czasów przedwojennych, kiedy obaj pracowali w ZMW, „Wici”. W toku organizowania dowództwa Okręgu i dowództw powiatowych, które trwały przez jesień 1942 r. okazało się, że zadania postawione przez KO PPR zmuszają do dokonania pewnych przesunięć w Dowództwie Okręgu. W związku z tym w grudniu 1942 r. nastąpiły zmiany personalne, w wyniku których Dowódcą Okręgu został Jan Wilczyński. O zmianach tych dowiedziało się również i gestapo płockie, które pisze o tym w sierpniu do Berlina i Królewca. Równocześnie nieomal zaczęły się umacniać dowództwa powiatowe GL istniejące i działające przy Komitetach Powiatowych PPR.

Do lutego 1943 r. trwał okres rozbudowy garnizonów GL w miastach i gminach wiejskich. Równoległy był on do akcji propagandowej, kolportażu czasopism konspiracyjnych, szczególnie takich jak: „Gwardzista”, „Trybuna Wolności” i „Głos Łodzi”. Przy prowadzeniu pracy propagandowej nie zaniedbano akcji bardziej bolesnych dla wroga. W październiku 1942 r. w Stoczni Rzecznej w Płocku z inicjatywy członków GL miasta Płocka — Żołnowskiego i Teodora Kufła, dwie sekcje GL (Małeckiego i Stanisława Przybyszewskiego) spowodowały pożar, który w ciągu nocy strawił wiele urządzeń niemieckich. Poza tym wywołało to wśród ludności miasta i okolic olbrzymie poruszenie i było widocznym objawem walki. Z myślą o realizacji wytycznych KC PPR i Do-

wództwa Gł. GL zorganizowane zostały grupy sabotażowe, które dokonały szeregu udanych akcji antykontyngentowych. Np. grupa taka pod dowództwem J. Majewskiego spaliła kilka stogów ze zbożem w majątkach niemieckich na jesieni 1942 r.

W początkach marca 1943 r. w Okręgu Płockim zaczęły się masowe aresztowania dokonywane wśród członków podziemia. 8 marca 1943 roku aresztowano Wł. Wieczorka, sekretarza KP PPR w Płońsku. Akcja ta objęła swym zasięgiem wiele powiatów, a Niemcy aresztowali ogółem około 100 osób podejrzanych o prowadzenie roboty konspiracyjnej.

Tworzenie oddziałów zbrojnych GL

Mimo bardzo szerokich i dokuczliwych aresztowań na naradzie w Dowództwie Obwodu w dniu 17 marca 1943 r. powzięto decyzję organizowania zwartych oddziałów partyzanckich. 23. marca 1943 r. odbyło się w Tłubicach, pow. płockiego wspólne posiedzenie KP PPR i Dowództwa Okręgu GL Płock, na którym omówiono wydanie zarządzeń wykonawczych dla decyzji Komitetu Obwodowego PPR. W czasie narady Władysław Mazur jako oficer operacji w Sztabie Okręgu wystąpił z planem organizacji i rozmieszczeniem oddziałów partyzanckich oraz rejonów ich działań bojowych.

Podjęto również decyzję o utworzeniu trzech oddziałów partyzanckich, które niezwłocznie po zorganizowaniu się w kwietniu 1943 r. wyruszyłyby do walki. Walka ta rozpoczęła się już na dobre. W nocy z 27 na 28 marca 1943 r. grupa partyzancka GL z garnizonu Gójsk pod dowództwem Włodzimierza Ziemińskiego ps. „Żelazny” przez rozkręcenie szyn wykołeiła pociąg wojskowy między stacjami kolejowymi Rypin i Sierpc w pobliżu stacji Szczutowo. W wyniku katastrofy powstały znaczne straty w majątku niemieckim, przerwa w ruchu trwała około 40 godzin. Zamach ten na komunikację wroga spowodował znaczny wzrost popularności GL i PPR na Mazowszu Płockim.

W końcu marca 1943 r. przystąpiono do realizacji planu tworzenia trzech oddziałów partyzanckich — I kompania kadrowa GL im. Ziemi Płockiej z terenem działania w rejonie lasów lidzbarskich zaczęła się organizować — a ludzie do oddziału rekrutowano z płockiego. Cały wysiłek organizacyjny Dowództwa Okręgu poszedł w kierunku tworzenia I oddziału GL. Najwięcej serca i energii włożyli w zadanie tow. J. Wilczyński, Stanisław Wiśniewski, Teodor Kufel, Władysław Mazur.

*) Jest to skrót większej pracy naukowej opartej na materiałach i dokumentach złożonych w Archiwum Wojskowym Instytutu Historycznego w Warszawie, Archiwum Ref. Historii Partii WKW PZPR, Archiwum Zakładu Historii Partii przy KC PZPR, Archiwum ZHP, Ref. Historii Kom. Pow. PZPR w Płocku, Archiwum M.S.W. i Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich.

II kompania Kadrowa Ziemi Rypińskiej miała składać się z gwardzistów z sierpeckiego, rypińskiego.

III Kompania Kadrowa im. Ziemi Myszynieckiej miała skupić ochotników z sierpeckiego, płońskiego i z Płocka a działać w rejonie Przasnysza, Pułtuszka i Ciechanowa. Dowództwo Okręgu planując im rejon działalności liczyło się z możliwością lepszej konspiracji skupionych na terenach pułtuskiego i przasnyskiego sił partyzanckich wobec istnienia tu dużych maszynów leśnych.

Niepoślednią rolę grał fakt istnienia na terenie lidzbarskiego dużego zgrupowania ludności niemieckiej, co dawało możliwości uzbrajania oddziałów przy pomocy akcji zbrojnych.

Problem broni stanowił w całej działalności GL sprawę do rozwiązania jeszcze trudniejszą niż kwestia kadr dowódczych, które ostatecznie nabierały doświadczenia w boju. Broń była sprawą pierwszorzędного znaczenia zwłaszcza w pierwszym okresie walk GL na Mazowszu Płockim. Właśnie wtedy, kiedy zamierzano w Okręgu tworzyć trzy oddziały partyzanckie — najostrzej stała się sprawa ich uzbrojenia. Dowództwo Okręgu planowało wyposażyć część oddziałów w broń, która pochodziła z walk wrześnieńskich 1939 r. i zakopana leżała jeszcze w ziemi. Broń ta z Łącka miała być wydobytą przez żołnierzy GL z Radziwia i plan został zrealizowany, ale nie przewieziono broni do Płocka. Miano także dokonać ataku na magazyny broni niemieckiej w Płocku, co jednak było w aktualnym stanie wyszkolenia i uzbrojenia gwardzistów akcją wielce ryzykowną. Plan przejęcia broni z niemieckich magazynów wojskowych w Płocku przygotowany i opracowany był przez Dowódcę Okręgu J. Wilczyńskiego i Szefa Sztabu Płockiego GL K. Żolnowskiego. Akcja miała być dokonana — jeśli udałoby się stworzyć 3 oddziały i dla odciążenia sił niemieckich z Płocka zorganizować inną akcję bojową pod Płockiem. Niestety do tego nie doszło w określonym czasie.

Do sierpnia 1943 r. w toku działań bojowych dwa pierwsze oddziały miały rozwinąć się do stanu 350—400 ludzi każdy, a trzeci miał liczyć 250 ludzi i stanowić batalion szkolny, składający się z dwóch kompanii szkolnych, z jednej kampanii oficerskiej i jednej kampanii ochrony. Plany Dowództwa Okręgu były więc śmiałe i dość optymistyczne, jeśli chodzi o ilościowy rozwój oddziału, zresztą trudne do wykonania.

Do dnia 5 kwietnia 1943 r. zorganizowany został pierwszy oddział GL — I Kadrowa im. Ziemi Płockiej. Dowódcą oddziału został 27 marca 1943 r. Bronisław Wiczorek „Gacek”, jego zastępcą Stanisław Wiśniewski „Cichy” a oficerem operacji został Mieczysław Grzelak „Mietek”. Oddział miał iść do borów rypińskich. Dowództwo powołane do tworzenia oddziału im. Ziemi Rypińskiej stanowili: Włodzimierz Ziemiński „Żelazny” — jako dowódca, Jerzy Załęski „Jurek” — jego zastępca i Józef

Pilarski „Sportczak” jako oficer operacji oddziału. Gestapo wielokrotnie mówi w swych raportach o aktywnej działalności Br. Wiczorka, Jerzego Załęskiego, Józefa Pilarskiego i innych dowódcach GL w Płocku. Oddział uzbrojony miał być w broń ręczną i jeden rkm, co byłoby na owe czasy niezłym wyposażeniem dla 25-ciu ludzi. W lasach Okalewa, pow. Rypin miała się odbyć koncentracja 2-ch oddziałów i ich przysięga. Oddziały w czasie marszu dozbrajać się miały same — drogą zdobywania broni od wrogów a ponadto powiększać swe stany do 70 ludzi każdy. Do 10 kwietnia broni z Płocka nie było i oddziały uzbrojone częściowo zatrzymały się w swych rejonach na kilka dni. W tym jednak czasie, nastąpiły masowe aresztowania wśród członków PPR i GL w Obwodzie Łódzkim i Okręgu Płockim omówione wyżej. Między innymi aresztowano członków GL z Radziwia, którzy mieli przewieźć broń wydobytą w Łącku. Ponieważ aresztowania wrywały często żołnierzy GL Dowódca Okręgu zdecydował wy marsz z uzbrojeniem i sprzętem posiadanym.

18 kwietnia ostatecznie skompletowano grupę złożoną z dwóch drużyn (z Naruszewa, Borowiczek i Małej Wsi). Oddział ten złożył przysięgę na ręce Dowódcy Okręgu Jana Wilczyńskiego a następnie dotarł w rejon Staroźreb pow. płockiego, gdzie dołączyła doń drużyna St. Wiśniewskiego. Ze Staroźreb oddział dotarł do Bombalic, gdzie miała dołączyć drużyna z Płocka i z gm. Bielsk dowodzona przez Teodora Kufła.

W Bombalicach oddział kwaterując u Dowódcy powiatu płockiego GL Kuracha zaskoczony został aresztowaniami. W związku z tym oddział postanowił wrócić do rejonów Staroźreb. W czasie wycofywania się partyzanci natknęli się na grupę zandarmerii niemieckiej i zmuszeni byli przyjąć walkę. Po wycofaniu się oddziału do Staroźreb nawiązał on łączność z Dowództwem Okręgu w celu otrzymania rozkazów. Dowódca Okręgu zdecydował przerzucenie I-go Oddziału do Puszczy Kampinowskiej gdzie walczył oddział GL Stanisława Gacia ps. „Kuba”. I-szy Oddział miał po lewej stronie Wisły dotrzeć do Łącka, wydobyć zakopaną broń i przepłynąć się na zachód do Płocka na prawy brzeg rzeki, a dalej iść razem z grupą żołnierzy GL z Płocka w rejon Bór-Koziółka.

I-szy rzut oddziału dotarł w rejon Czerwińska, lecz przepłynąć się nie mógł, wycofując się do Małej Wsi. Wobec tego został on połączony z innymi drużynami i miał maszerować do Puszczy Myszynieckiej.

II-gi Oddział im. Ziemi Rypińskiej miał z Boru-Koziółka iść w rejon Jednorozca — plan został sparaliżowany aresztowaniem J. Wilczyńskiego. Oddział został rozkwaterowany w Małej Wsi, Naruszewie i Staroźrebach. Lipcowe aresztowanie 1943 r. w płockim, płońskim i sierpeckim spowodowały rozbitcie II-go oddziału.

10 maja 1943 r. aresztowany został Dowódca Okręgu GL J. Wilczyński. Aresztowania spowodowały pewne osłabienie aktywności or-

ganizacyjnej i bojowej. Wobec zaistniałej sytuacji Komitet Okręgu Partii zorganizował 25 maja w Staroźrebach pow. płocki naradę partyjną, na której sekretarz KC PPR Kazimierz German „Kazik” przedstawił bardzo trudną sytuację proponując Wł. Mazurowi objęcie dowództwa na Okr. GL. Trudną sytuację pogarszał fakt utraty łączności z Komitetem Obwodowym i Dowództwem Obwodowym GL, a nie nawiązanie jeszcze z Dowództwem Gł. GL.

Decyzją KO PPR i Dowództwa Okr. GL do Warszawy został wysłany oficer Sztabu Okręgu Teodor Kufel „Toch” i Bohdan Bloch z zadaniem nawiązania kontaktów z KC PPR i Dowództwem Głównym, poinformowania władzy o zaistniałej sytuacji oraz powrotu z odpowiednimi wytycznymi. Łącznik wrócił ze stolicy, przywożąc decyzję podporządkowania Okręgu Płockiego bezpośrednio Komitetowi Centralnemu partii i zalecenia tworzenia oddziałów partyzanckich a do czasu ich powstania prowadzenia walki zbrojnej małymi grupami w składzie 10—15. osób.

Akcja drużyn bojowych GL w połowie 1943 r.

Zgodnie z zaleceniem Dowództwa Gł. GL i w oparciu o zapal ludzi z rozbitych częściowo oddziałów — Dowódca Okręgu Wł. Mazur utworzył drużyny bojowe, które od maja 1943 roku przeprowadziły cały szereg akcji zbrojnych. W czerwcu (24-go) grupa bojowa pod dowództwem Mazura wykołubiła pociąg wojskowy koło m. Baboszewo między Sierpcem a Płońskiem. W akcji tej kosztem minimalnego wysiłku ludzkiego i przy zastosowaniu bomby plastikowej potrafili partyzanci unieruchomić pociąg wojskowy na kilkadziesiąt godzin, co oprócz zniszczenia taboru kolejowego i jego zawartości, zahamowało komunikację wroga. Oprócz wymienionej akcji, drużyny bojowe zorganizowały szereg drobniejszych akcji na obiekty administracyjne okupanta, administratorów majątków, Niemców czł. NSDAP. Celem tych napadów było zdobycie broni i pieniędzy dla oddziałów. Pewne fundusze niezbędne były dla życia partyzantów, którzy coraz częściej zmuszeni byli do przechodzenia do życia konspiracyjnego, co wiązało się z utratą możliwości zarobku na utrzymanie. Żołnierze ruchu podziemnego zawsze byli miłymi gośćmi w chatkach wiejskich, gdzie chłopcy zaopatrywali ich w odzież i żywność. Ponieważ jednak skład osobowy drużyn bojowych rósł, partyzanci nie mogli nadużywać szczerości i gościnności ludzkiej w tak trudnych ogólnych warunkach życia, zwłaszcza, że możliwości zdobywania pewnych sum pieniędzy na walkę konspiracyjną istniały drogą rekwizycji funduszy u samych Niemców.

W czasie zamachów na obiekty administracji niemieckiej powstawały jeszcze możliwości zdobycia pieczęci urzędowych, blankietów, przepustek itd., które to przedmioty oddawały partyzantom i chłopom nieocenione usługi.

Śmiałą akcją na ośrodek administracji okupacyjnej było wdarcie się 7-go lipca 1943 r. grupy bojowej Teodora Kufła do Urzędu Gminnego w Łęgu pow. płocki. Skład grupy stanowili oprócz Kufła — Jan Rypiński, „Mały Janek”, Ignacy Siedlich „Ignacy”, Stanisław Wiśniewski „Cichy” i pięciu innych ludzi. Gwardziści w godzinach wieczornych poprzedzających uderzenie zgrupowali się w pobliżu Urzędu Gminnego. Tu nastąpiło dokładne omówienie działań i ustalenie drogi powrotu po akcji, w tym też czasie jeden z członków grupy — Stanisław Wiśniewski przeciął linię telefoniczną wiodącą do gminy. Gwardziści pod osłoną nocy dostali się do wnętrza budynku przez wyjście szyby w oknie. W wyniku danej akcji grupa zdobyła maszyny do pisania, powielacz, pieczątki itd. Partyzanci zniszczyli wszystkie dokumenty kontyngentowe i wycofali się bez strat własnych w kierunku Staroźreb. O akcji w Łęgu mówił obszernie meldunek sprawozdawczy Gestapo Płock do swej Centrali w Berlinie.

15 lipca tegoż roku partyzanci Mazowsza Płockiego pod dow. Mazura zorganizowali wg planu Mazura i Br. Wieczorka ps. „Gacek” śmiały wypad na młyn niemiecki w Jońcu pow. płoński w celu rozbrojenia Niemców i zdobycia środków pieniężnych na walkę z okupantem. Niemcy nie próbowali bronić się wobec grupy partyzanckiej i GL-cy zdobyli broń, amunicję, mundury i pieniądze. Władze niemieckie powiadomione o napadzie rozpoczęły nazajutrz rano pościg silny ale bezskuteczny. Efekty materialne akcji na Joniec były ważne ale nierównie ważniejsze były rezultaty psychologiczne. W kilka godzin po udanym zamachu w okolicznych wsiach mówiono o walce dużego oddziału partyzanckiego co oczywiście miało się z prawdą, ale napawało serca wieśniaków radością i otuchą. Inną mającą miejsce również w lipcu akcją był zamach na właściciela sklepu niemieckiego w Ciechanowie, pow. płocki posiadającego broń, 5.IX. 1943 r. 3 sekcje pod dowództwem T. Kufła wykołubiły pociąg wojskowy na linii Raciąż—Koziebrody. 10. IX. drużyna Wł. Ziemięckiego ps. „Żelazny” rozbroiła volksdeutscha — Witkowskiego. 13. IX grupa GL pod dowództwem Bogdana Blocha ps. „Bogdan” przyjęła walkę z żandarmerią — rannych zostało 2 żandarmów. Żołnierz GL — Wańka Siemionow został aresztowany. 16. IX. 3 sekcje Wł. Ziemięckiego zniszczyły tartak w Sosnowie pow. Rypin.

W wyniku szeregu akcji partyzanci zdobyli pewne doświadczenia w prowadzeniu walki oraz broń, zaistniały warunki dokonania przemarszu zorganizowanych oddziałów do Puszczy Myszynieckiej, co byłoby wykonaniem części planu jaki powstał w marcu 1943 r. Przemarsz oddziałów niechybnie nastąpiłby jeszcze w początkach sierpnia, ale na przeszkodzie temu stanęła fala masowych aresztowań, jakie na Mazowszu Płockim nastąpiły począwszy od 24 lipca 1943 r.

W wyniku skutecznej i umiejętnej penetracji w polskim ruchu oporu gestapo i policja bezpieczeństwa aresztowały kilkadziesiąt osób z Płocka, Płońska i Sierpca oraz z innych powiatów. Nie uchronili się od aresztowania również niektórzy działacze PPR i członkowie GL. Gestapo aresztowało m. in. prawie całą rodzinę Siedlichów, sekretarza Komitetu Miejskiego PPR Płock — Jana Orlińskiego, czł. KM Franciszka Miąskiewicza, dowódcę rejonu GL Bodzanów pow. Płock — Mieczysława Grzelaka, czł. KO PPR Nowaka oraz cały szereg innych osób, członków ruchu oporu albo ludzi związanych z nimi pokrewieństwem czy przyjaźnią. Tak więc rozwijająca się walka ruchu oporu została ponownie ograniczona. Od maja do sierpnia 1943 r. partia na Mazowszu straciła około 190 swych członków i sympatyków. Ta dramatyczna okoliczność zmusiła KO do poinformowania KC PPR o istotnym stanie rzeczy. Wykonując swe zadanie udał się do Warszawy Teodor Kufel, wracając z postanowieniem o konieczności szybkiej odbudowy organizacji partyjnych w Okręgu Płockim.

Powstanie Armii Ludowej w Okręgu Płockim

W Okręgu Płockim PPR i GL przygotowania do rozszerzenia frontu walki podziemnej czyniono już w listopadzie 1943 r. W Komitecie Okręgowym przedmiotem dyskusji stał się projekt zorganizowania Płockiego Obwodu PPR i GL. Powstanie tego obwodu było wg Komitetu Okręgowego pożądane wobec braku rezultatu w próbach odbudowy Obwodu w Łodzi.

W Obwodzie Płockim miały być powołane 3—4 okręgi obejmujące teren Mazowsza oraz wrocławskie, gostynińskie i lipnowskie. 18-go grudnia 1943 r. do Warszawy przybyli Teodor Kufel i Bogdan Bloch, aby przedstawić wyżej wymienione sprawy w Komitecie Centralnym. W czasie rozmów w Warszawie wysłannicy zgłosili nazwisko Michała Gwiazdowicza na reprezentanta mazowieckiego na pierwszym posiedzeniu KRN. W toku dalszych rozmów ustalono, iż w odpowiednim okresie będzie powołana Mazowiecka Wojewódzka Rada Narodowa. Przybyli do Okręgu w styczniu 1944 r. ppłk Marian Baryła „Bartek” interesował się walką innych organizacji wojskowych z punktu widzenia współpracy bojowej. W połowie stycznia 1944 r. Dowódca Okręgu Wł. Mazur i płk Baryła przybyli do Warszawy, gdzie spotkali się z Ignacym Logą-Sowińskim i Franciszkiem Józwiakiem. W czasie rozmów por. Władysław Mazur prosił o dostarczenie broni do okręgu oraz o kilku doświadczonych oficerów AL. Następne spotkanie odbyło się z Marianem Spychalskim i Grzegorzem Korczyńskim, przy czym poruszono te same sprawy co w poprzednich rozmowach. W czasie rozmów silnie akcentowano zagadnienie rozszerzenia walki oraz poruszono sprawę odbudowy Obwodu. Zatwierdzono wtedy też osobę kpt Mazura, na stanowisko dowódcy Okręgu AL. 29 stycznia 1944 r. w m. Szumanie pow. Sierpc odbyło się posiedzenie Komitetu Okręgowego, na którym oma-

wiano sprawę utworzenia Obwodu na co Dowództwo Główne AL wyraziło zgodę.

1 lutego 1944 r. na Mazowszu Płockim powstała Armia Ludowa. Mechanizm jej tworzenia polegał na przekształceniu oddziałów i sztabów GL w odpowiednie jednostki AL. Władysław Mazur d-ca Okręgu wydał 4 lutego rozkaz o podziale Okręgu i składach dowództw. Okręg został podzielony na 7 dzielnic. Płock — I (pow. płocki i lipnowski), II Płońsk — (pow. płoński i pułtuski), III Sierpc (pow. sierpecki), IV ciechanowski, V Rypin, VI miasto Płock.

Wg opinii Dowództwa Okręgu do maja 1944 roku miano zakończyć tworzenie Obwodu i trzech okręgów. Rozbudowa ta udała się jednak tylko częściowo a szczególnie aktywnie rozbudowano organizacje partyjne i wojskowe tylko w pow. pułtuskim, natomiast prawie wcale nie było aparatu partyjnego i komórek w mławskim.

3 lutego 1944 r. aresztowany został przez gestapo płockie szef sztabu Okręgu Płockiego AL por. Zagończyk, Marian Jureczko człowiek zdolny, dobry organizator i towarzysz w walce, twórca planów operacyjnych będący „prawą ręką” w pracy dowódcy Okręgu. Aresztowanie jego było poważną stratą dla Okręgu. Następcą por. Zagończyka był przez trzy miesiące por. Kowalczyk „Malik”, który przedtem był szefem Sztabu Dow. GL w Pułtusku, a w czerwcu 1944 r. przeszedł na dowódcę powiatowego AL w Pułtusku, a na jego miejsce w Sztabie Okręgu mianowany został por. Bobiński „Roman”, znany przed wojną działacz KPP w przasnyskim. W wyniku zmian personalnych podanych wyżej, praca organizacyjna w Sztabie Okręgu chwilowo osłabła.

W myśl rozkazu Nr 1 Dowódcy Okręgu z dn. 1 lutego 1944 r. dotyczącego organizacji walki — do 10 marca na obszarze Okręgu utworzono kilka grup bojowych składających się z kilkunastu ludzi. Warunki atmosferyczne bardzo niekorzystne, opóźniły nieco powstanie grup. W pow. płońskim dowódcami grup zostali: sierż. Tadeusz Szyjka „Ryszard” i sierż. Wojciech Kuligowski „Maciek”. W powiecie płockim powstały 3 grupy dowodzone przez: sierż. Ignacego Siedlicha „Czarnego”, sierż. Jana Rypińskiego „Małego” i sierż. Jakuba Krajewskiego „Kubę”. W rypińskim nie-zdołano zorganizować grup bojowych, jedną z przyczyn tego były nasilające się aresztowania, w ciechanowskim jednak istniała możliwość, której nie wykorzystano.

Niezwłocznie po zorganizowaniu się, grupy bojowe przystąpiły do działań i oto niektóre z przeprowadzonych wtedy akcji: grupy bojowe z płockiego pod dowództwem Rypińskiego „Michała” i „Kuby” 24 lutego dokonały akcji na urząd gminny w Kozielbrodach pow. Sierpc; spalania zboża w niemieckich majątkach w Czechowie i Kędzierzynie oraz transformatorów w tych miejscowościach w styczniu 1944 r. 5. II. 1944 r. grupa bojowa ppor. Rypińskiego „Michała” rozbroiła żołnierzy Wehr-

machtu pilnujących słomy w zabudowaniach Kozmiarkiewicza. 20. II. w Chabowie powiat płocki grupa pod dowództwem ppor „Michała” opanowała majątek zabijając podoficera wojsk SS, konfiskując broń i pieniądze. 5. III. połączone grupy „Zygryda” i „Michała” pod Pruszczykiem dokonały zamachów na członków SA i NSDAP — zdobyto kilkanaście sztuk broni.

24 lutego rozkazano przygotować tereny pod zrzuty broni i amunicji. W kilkanaście dni potem Kazimierz German przywiózł z Warszawy terminarz zrzutów. Pierwszy z nich miał być dokonany w rejonie Skaszyna pow. Płońsk i Słomina w płockim.

Utworzenie Brygady AL im. Synów Ziemi Mazowieckiej

16 lipca 1944 r. mjr Mazur wraz z kilkoma innymi osobami udał się do Warszawy, gdzie skontaktowano go z Szefem Sztabu Gł. AL „Witoldem” Józwiakiem. Spotkania odbyły się na pl. Grzybowski, na pl. Żelaznej Bramy i na Pradze. W rozmowie poinformowano „Witolda” o sytuacji w Okręgu a mjr Mazur prosił o broń dla oddziałów oraz ponownie przedstawił projekt organizacji Obwodu. W toku rozmów Dowództwo Gł. zgodziło się na reaktywowanie Obwodu AL z siedzibą w Łodzi. Istotną sprawą było zdecydowanie o organizowaniu w Okręgu Brygady AL, której dowódcą miał być kpt. „Czołg” (nazwisko nieznane) a oficerem operacji Rypiński „Michał”. W rozmowach ustalono dwa etapy organizacji Brygady: 1. wcielenie do niej wszystkich ludzi z oddziałów AL, garnizonów, 2. powiększenia stanu osobowego do przeszło dwóch tysięcy żołnierzy.

W tym czasie następują zasadnicze zmiany sytuacji politycznej kraju i wojskowej. Armia Radziecka w wyniku ofensywy letniej przekracza Bug i wchodzi na tereny rdzennie polskie. Taktyczne sukcesy Armii Radzieckiej pozwoliły jej wyjść w sierpniu na lewy brzeg Wisły i zająć dogodne pozycje przyczółkowe. Znaczenie polityczne tej ofensywy polega na ostatecznym przekreśleniu wszelkich mitów o wyzwoleniu mającym przyjść z zachodu. Ofensywa letnia 1944 r. doprowadziła do osta-

tecznego bankructwa zachodnią orientację na wyzwolenie Polski spod okupacji hitlerowskiej. Wkroczenie do Polski żołnierza polskiego i radzieckiego jako dwóch przyjaciół, pozwoliło PPR w warunkach korzystnych rozpocząć walkę o władzę ludu pracującego. 22 lipca 1944 r. w Chełmie powstaje Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego — prawowity, demokratyczny rząd polski uznany przez naszego wschodniego sojusznika.

Wraz z Armią Radziecką wkraczają do Polski oddziały Armii Polskiej, w skład których na terenach wyzwolonych wchodzi oddziały AL. Armia Radziecka podeszła w toku ofensywy do Bugonarwii, zatrzymana tu przez silną obronę niemiecką. W Warszawie 1 sierpnia 1944 r. wybuchło powstanie zbrojne przeciwko Niemcom zorganizowane przez AK. W takiej sytuacji nie wszystkie obietnice dane Dowódcy Okręgu Płockiego mogły być zrealizowane. Okręg zrezygnował z zamiarów tworzenia obwodu na rzecz szybkiej organizacji brygady AL im. Synów Ziemi Mazowieckiej, co było zgodne z planem Dowództwa Gł. z lutego 1944 r. Dowództwo brygady objął mjr Mazur. Zamiarem Dowództwa brygady było nakazać działania bojowe w rejonie Bugonarwi, jeśli front się tam ukształtuje. Jeśli przesunąłby się on na zachód, brygada winna przesunąć się na obszar ograniczony miastami: Płońsk, Ciechanów, Ostróda, Ilawa, albo na jeszcze bardziej odległe rejonu Borów Tucholskich.

Warunki polityczne w kraju w okresie tworzenia brygady AL na Mazowszu Płockim były korzystne dla walki z okupantem hitlerowskim, jednakże w ciągu września 1944 r. uległy zasadniczej zmianie. Powstanie warszawskie po bohaterskiej walce ludności cywilnej i żołnierzy zostało stłumione, prawicowy ruch oporu zamarł a społeczeństwo postawiło w swej masie na sukcesy wojskowe Armii Radzieckiej. Międzynarodowa sytuacja ulegała dalszym zmianom charakteryzującym się umacnianiem autorytetu Związku Radzieckiego. Sytuację wewnętrzną Rzeszy Niemieckiej cechował już chaos i zamęt, którego ani represjami ani propagandą nie można było zlikwidować.